UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Tereza Strmisková

Přechod k demokracii ve Španělsku

(Analýza konsenzuálního prvku v průběhu tranzice)

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí Bakalářské diplomové práce: Doc. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., M.A.

Olomouc 2009

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 31. března 2009

Obsah

Úvod 1
1. Teoretický úvod 4
1. 1 Teorie přechodů k demokracii 4
1. 2 Případ Španělska v rámci teorie 6
2. Historické souvislosti 7
2. 1 Dědictví frankistického režimu 7
2. 2 Franko je mrtev 10
3. Konsenzus 17
3. 1 Pakty z Moncloy 18
3. 2 Ústava 1978 20
3. 3 UCD 22
4. Násilí 25
4. 1 Vražda na ulici Atocha 1977 25
4. 2 23 F 27
4. 3 ETA (Euskadi Ta Askatasuna – Baskicko a svoboda) 29
Závěr 32
Anotace 36
PRAMENY A LITERATURA 37
PŘÍLOHA I 43
PŘÍLOHA II 44

Úvod

Ve své bakalářské diplomové práci se budu zabývat přechodem k demokracii ve Španělsku. Španělská tranzice je v politologické obci přitažlivým tématem. Důvodem, proč jsem se politickým událostem roku 1975–1982[1] ve Španělsku rozhodla věnovat ve své práci také já, je snaha o vytvoření odlišného pohledu na tuto epochu. Tento pohled bych chtěla představit prostřednictvím analýzy povahy konsenzu, který byl v průběhu přechodu přítomen.

Teoretický rámec textu založím na pracích autorů zabývajících se problematiku přechodů k demokracii – Samuela P. Huntingtona, Adama Przeworského či Dankwartha Rustowa. V českém prostředí se tématem přechodů k demokracii věnovali především Vladimíra Dvořáková s Jiřím Kuncem, jejich publikaci lze v národním kontextu považovat za ojedinělou. Jako domácí autory, zabývajícími se politickou zkušeností ve španělské historii bych chtěla uvést Maxmiliána Strmisku či Jiřího Chalupu. Publikace obou autorů považuji za významné pro svou práci. Nicméně, Chalupův pohled, v porovnání se Strmiskou, je spíše zaměřen historicky, než politicky.

Období přechodu k demokracii ve Španělsku je častým tématem španělských politologů. Práce, ze kterých text vychází, lze rozdělit na ty, jež přibližují zejména přední mocenské osobnosti doby,[2] dále práce soustřeďující se na problematiku Unie demokratického středu,[3] a nakonec se jedná o publikace se strukturálním pohledem na politický vývoj v postfrankistické době.[4] Chtěla bych upozornit na výlučnost jedné publikace, jejíž téma je spojeno s potenciální překážkou mé práce. Jedná

[1] Za počátek přechodu k demokracii považuji rok úmrtí generála Franciska Franka. Konec tranzice pak určuje rok, kdy ve volbách do Kongresu poslanců poprvé od smrti Franka zvítězila levicová politická strana.
[2] Například publikace Carlose Abelly.
[3] Práce autorů Jonathana Hopkina a Carlose Huneeuse.
[4] Strukturální pohled na téma nabízí Silvia Alonso Castrillo spolu se Salvadorem Sanchéz-Teránem.

se o text Bénédicta André-Bazzany, který usiluje o vyvrácení mytizace výkladu španělské tranzice.

Rozhodla jsme se v práci užít deduktivní metodu, nicméně se nevyhnu částečné komparaci při odkazu na odlišné případy přechodů k demokracii, se záměrem vyzdvihnout přednosti případu Španělského. Metou práce je analyzovat povahu konsenzuálního charakteru španělského přechodu k demokracii, jelikož je to právě široký konsenzus, jenž se stává v odborné literatuře klíčovým argumentem, díky němuž lze tento přechod chápat jako úspěšný.[5]

Chtěla bych upozornit na to, že mým cílem není zpochybnit přiřazení atributu úspěšnosti španělské tranzici. Nicméně se budu snažit o nastínění úskalí spojených s tímto obdobím. V práci budu usilovat o identifikaci příčin, které vedly politické aktéry k aplikaci konsensuálního postupu na španělský přechod k demokracii, a zároveň chci přiblížit cenu, kterou byl tento úspěch vykoupen, v konfrontaci s přítomnou hrozbou násilí. Hypotéza, kterou budu v textu ověřovat, předpokládá, že konsensuální podoba přechodu k demokracii ve Španělsku byla klíčem k úspěchu procesu. Spolu s aplikací konsenzu tak předpokládám nízkou míru přítomnosti násilí.

V úvodní kapitole bych chtěla vymezit uchopení práce v rámci teorie přechodů k demokracii. Po konfrontaci pohledů rozlišných autorů, kteří se touto problematikou zabývají, stanovím teoretická kritéria, se kterými budu v textu pracovat.

Jelikož je snaha o nalezení konsensu v průběhu španělského přechodu k demokracii z velké části důsledkem historické zkušenosti země, následující kapitola bude sloužit jako stručný historický úvod do této problematiky. Nevyhnu se tak přiblížení povahy frankistického režimu s odkazem na schopnost vytváření politické opozice vůči autoritářskému režim. Představím vliv, který měl tento režim na občanskou společnost a

[5] Dvořáková s Kuncem ve své publikaci hovoří o Španělském případu jako o ideálu tranzice. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra – KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii.* Praha 1994, s. 71.

následné legální kroky směrem k demokratizaci země po smrti generála Franciska Franka.

V následující kapitole budu na třech případech analyzovat původ a povahu konsensu španělské tranzice. V této souvislosti představím Pakty z Moncloy, Ústavu z roku 1978 a závěrem přiblížím organizaci Unie demokratického středu a její postavení v rámci stranického systému v zemi. Závěrečná kapitola naopak představí zdroje násilných akcí v zemi, které byly přítomny v průběhu tranzice.

Na závěr úvodní části textu bych chtěla poděkovat docentu Jiřímu Lachovi za cenné rady při vedení mé práce.

1. Teoretický úvod

1. 1 Teorie přechodů k demokracii

V úvodní kapitole bych se chtěla zaměřit na teoretický rámec práce, za jehož pomoci osvětlím rozličné přístupy k nahlížení na problematiku přechodů k demokracii.

Teorie přechodů k demokracii se rozvíjí zejména v šedesátých letech a je spjata se jménem Samuela Huntingtona. V rámci komparativní politiky Huntington volí jako formu uchopení tématu strukturální funkcionalismus. V letech sedmdesátých vnáší do této problematiky nový pohled Dankwart Rustow. Představuje strukturální přístup, který umožňuje sledovat příčiny, díky nimž se stává demokracie úspěšnou. Soustřeďuje se tedy především na existenci konfliktu a konsensu. Funkce ekonomických a sociálních ukazatelů se pro něj stává druhořadou.[6]

Huntington se ve své studii zabývá především dvěma aspekty přechodů k demokracii. Nejprve se zaměřuje na chronologické rozřazení přechodů k demokracii. Španělský případ zde figuruje v rámci tzv. *třetí vlny* demokratizace. Léta 1974-1990 tak označuje za „světovou demokratickou revoluci“, která se netýká pouze Evropy, ale také Latinské Ameriky či Východní Asie.[7] Jako další kritérium přechodů k demokracii volí Huntington interakci mezi skupinami aktérů. Tyto skupiny jsou následující: v rámci vlády se setkáváme s tzv. *reformers* a *standpatterns*, na straně opozice je to skupina rozdělená na *moderates* a *extremists.* Klíčová interakce během přechodu k demokracii probíhá nejen mezi vládou a opozicí, resp. mezi *reformers* a *moderates*, ale také v rámci vlády samotné, tedy *reformers* a *standpatterns*.[8]

Huntingtonovo rozdělení aktérů tranzice přebírá také Jakub Zielinski. Zielinski se ve své studii zaměřuje na rovinu komunikace mezi těmito

[6] DVOŘÁKOVÁ, Vl. – KUNC, J.: c. d., s. 17–19.
[7] HUNTINGTON, Samuel P.: *Countries Democratize.* Political Science Quartely, 106, 1991-1992, č. 4, s. 579.
[8] Tamtéž, s. 590.

aktéry. Upozorňuje především na hrozbu nesprávné interpretace a asymetrického vztahu ve věci informovanosti aktéru. Oba tyto jevy podle Zieliského práce významně ovlivňují strategie politických elit při vyjednávání.[9] Diferenciaci aktérů přechodu k demokracii přijímá také Josep Colomer. Na základě teorie her, poukazuje na šest odlišných rolí v rámci tohoto procesu. Na straně opozice jsou to dva proudy:

1. Aktéři upřednostňující přechod průlomem,
2. Aktéři preferující demokratický postup během tranzice.

Colomer dále uvádí, že ze strany vlády se setkáme se skupinou reformátorů, se zastánci kontinuity režimu, se skupinou otevřenou změnám režimu a nakonec se zastánci postoje, který lze označit za nevyhraněný.[10] Tyto aktéry pak, stejně jako Huntington, rozděluje do dvou bloků – vláda a opozice, jejichž spolupráce je nezbytná pro dosažení stanovených cílů.[11]

Rustow, na rozdíl od Huntingtona, věnuje hlavní pozornost fázování přechodu k demokracii. Tranzici lze podle Rurtowovy práce rozdělit na fázi přípravnou, dále rozhodují a nakonec fázi uvykací. Přípravná fáze je charakteristická vytvořením politické elity, polarizací vlády a opozice, která nakonec končí usmířením a nástinem demokratizace procesu. Rozhodující fáze je podmíněna aktem uvážlivého konsensu, kdy budoucí vývoj demokratizace závisí na konkrétních krocích politické elity a schopnosti dosáhnout úspěšného vyjednávání. Fáze uvykací by měla, jakožto fáze poslední, představovat poučení z úspěšného řešení tranzice dohodou.[12]

Dalším autorem, který vnímá téma přechodů k demokracii zejména z pohledu rozlišných fází, je Adam Przeworski. Przeworski se soustřeďuje na dvě fáze přechodu. Počáteční fázi označuje jako liberalizaci, tedy proces, kdy se prostor ovládaný autoritářskou mocí otevírá reformám a

[9] ZIELINSKI, Jakub: *Transition from Authoritarian Rule and Problem of Violence.* The Journal of Conflict Resolution, 43, 1999, č. 2, s. 214–215.
[10] Se snahou předejít nedorozumění, uvádím původní anglickou terminologii: *rupturists, democratic opposition, refprmists, continuists, oponents* a *involutionists.* COLOMER, Josep M.: *Transitions by Agreement: Modeling the Spanish Way.* The American Political Review, 85, 1991, č. 4, s 1285.
[11] Tamtéž, s. 1287.
[12] RUSTOW, Dankwart A.: *Transition to Democracy: Toward a Dynamic Model.* Comparative Politics, 2, 1970, č. 3, s 337–363.

štěpí se uvnitř. Proces liberalizace je charakteristický nestabilitou a nejasností výsledku. Druhá fáze – demokratizace – navazuje na úspěšnou liberalizaci. Představitelé opozičních stran se stávají aktivními aktéry přechodu. Období demokratizace je dále specifické budováním demokratických institucí a všeobecným přijetím pravidel hry, která jsou postavena na demokratických principech.[13]

1. **2 Případ Španělska v rámci teorie**

V předešlé kapitole jsem se snažila vykreslit různorodost přístupů k výkladu přechodu k demokracii. Na základě výše zmíněných pohledů jsem zvolila pro svou práci zaměření především na diferenciaci aktérů a jejich role v průběhu přechodu. Zvolená strategie aktérů bude v práci figurovat jakožto indikátor míry konsensu procesu. Na základě Huntingtonova rozdělení se soustředím především na vztahy uvnitř vlády a dále na vyjednávání mezi vládou a opozicí.

Nezřídka je španělský případ tranzice líčen v odborné literatuře jako výjimečný.[14] Juan Linz a Alfred Stepan označují přechod k demokracii ve Španělsku jako případ paradigmatu v rámci teorie přechodů k demokracii. Colomer interpretuje inspirativnost španělského přechodu jako důsledek vyjednávání a následných paktů mezi elitami, konsensu napříč občanskou společností a schopností vyvarovat se násilných střetů nebo občanské války.[15]

Je to právě paradigmatický charakter španělské tranzice, který vyvolává zdánlivý pohled vyčerpanosti tématu a působí tak pomyslnou překážku mé práce. Přesto se pokusím o odlišný náhled na danou problematiku. Ačkoli je španělský případ považován za modelový zejména

[13] ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií.* Praha 2000, s. 251–253.
[14] S touto charakteristikou se lze setkat u Johna Coverdalea či Adama Przeworského. Przeworski líčí španělský přechod k demokracii jako zázrak. COVERDALE, John F.: *Spain from Dictatorship to Democracy.* International Affairs, 53, 1988, č. 4, s. 615. ENCARNACIÓN, Omar G.: *Civil Society and the Consolidation of Democracy in Spain.* Political Science, 116, 2001, č. 1, s. 61.
[15] COLOMER, J. M.: c. d., s. 1283.

pro absenci násilí, bude tento aspekt tvořit významnou složku práce ve vztahu ke konsensu. Tyto dva fenomény však nelze vykládat bez bližšího historického úvodu.

2. Historické souvislosti

V této kapitole bych chtěla přiblížit politickou situaci, která nastala ve Španělsku po smrti diktátora Franka. Cílem je nastínit problémy, se kterými se země potýkala v prvních měsících tranzice. V druhé části kapitoly pak uvedu konkrétní postupy politických elit, jež učinili s cílem následné demokratizace země. Zároveň se nevyhnu odkazu nejen na druhou španělskou republiku, ale také na frankistické období a způsob, jakým ovlivnilo výchozí politickou situaci ve Španělsku bezprostředně po Frankově smrti.

2. 1 Dědictví frankistického režimu

Huntington ve své rozsáhle komparativní analýze rozlišných přechodů k demokracii klade důraz na souvislost mezi povahou autoritářského režimu a následným průběhem tranzice. Španělskou zkušenost řadí spolu s Portugalskem mezi autoritářské režimy, které mají sice původ ve vojenském puči, nicméně se stávají personální diktaturou. Personální diktatura je podle Huntingtona, na rozdíl od diktatury jedné strany, modelem, u kterého se setkáme s vládnoucími elitami, jenž jdou nejméně nakloněny jakýmkoli změnám, snaží se udržet u moci co nejdéle a za každou cenu.[16]

Silvia Alonso-Castillo označuje frankistický režim za počáteční fašismus, který se postupně vyvíjí v režim paternalistického, až tzv.

[16] HUNTINGTON, P. M.: c. d., s. 81–88.

dědečkovského typu.[17] Franko se dostává k moci prostřednictví občanské války v letech 1936–1939, kdy stojí na straně nacionalistů. Legitimitu své nově nabyté moci staví nejen na vítězství v občanské válce, ale také na ideologickém zázemí, které mu poskytuje fašistická Falanga. Nicméně, jak uvádí Maxmilián Strmiska spolu s Romanem Chytílkem, první Frankova opatření byla „Důsledná depolitizace veřejné sféry spojená s brutálním vyloučením bývalých republikánských elit (…).“[18]

Významným mezníkem vývoje režimu se stává období padesátých let a nástup technokratů k moci. Španělsko se postupně otevírá podnětům na rozlišné druhy spolupráce na mezinárodní úrovni. Ačkoli uvnitř země vládl rigidní autoritářský režim, bylo Španělsko schopno navázání vnějších kontaktů.[19] Tento přístup nemálo přispěl k dlouhému trvání režimu, jenž nemusel čelit vnějšímu ohrožení v podobě demokratizace. Přesto lze od 60. let vypozorovat působení neoficiálních forem opozice. Powell v této souvislosti uvádí pět forem opozičních skupin, jež se organizovaly s cílem vyjádření nespokojenosti se stávajícím režimem. Jedná se o církev, dělnická hnutí, univerzitní hnutí, národní regionální skupiny a levici. Obecně však, podle Powella, tato opozice nepředstavovala pro režim vážnější hrozbu, a to právě kvůli své heterogenitě.[20]

Aktivitou politických uskupení, tentokrát již počátku let 70., se zabývá Pablo Rubalcaba. Ve své publikaci identifikuje tři druhy politicky zaměřených skupin tohoto období. Nejprve uvádí stranu reprezentující frankistický režim, uvnitř které se setkáme s dvěma proudy. První proud je nakloněn určité úrovni liberalizace, naopak proud druhý zůstává zcela rigidní. Druhou skupinu reprezentuje semiopozice v zastoupení politické skupiny *Tácito*, založené především křesťanskými demokraty v roce 1973. Třetí, poslední, skupinu tvoří ilegální opozice, kterou reprezentují politické

[17] ALONSO-CASTRILLO, Silvia:*La apuesta del centro. Historia de UCD.* Madrid 1996, s. 36.
[18] STRMISKA, Maxmilián a kol.: *Politické strany moderní Evropy.* Praha 2005, s. 354.
[19] Španělsko vstoupilo v padesátých letech do organizací jako: UNESCO (1952), Svatá Aliance, OSN (1955), Mezinárodní měnový fond (1958), Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (1959). ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 46.
[20] POWELL, Charles: *España en la democracia 1975-2000.* In: ROMÁN, Paloma: *Sistema político español.* Madrid 2001, s. 57.

strany s křesťansko-demokratickým a levicovým zaměřením. Tato opozice, podle Rubalcaby, vyčkávala na smrt diktátora, s cílem uchopení moci.[21]

Skrytá politická opozice ale nebyla jediným produktem frankistického dědictví. Významným, násilně potlačeným a po Frankově smrti opět otevřeným, tématem se staly španělské autonomní oblasti, které měly možnost navazovat na svou historicky posílenou pozici z období Druhé republiky.[22] Jak upozorňuje Strmiska, Franko byl posedlý (anti)separatistickou obsesí, již povýšil na vůdčí princip státu.[23] Po smrti Franka bylo nutné čelit této znovu veřejně odkryté otázce.

Dalším významným pozůstatkem frankismu byl jeho vliv na občanskou společnost. Tomuto tématu se ve svém článku věnuje Omar Encarnación. Encarnación se zaměřuje na mobilizaci občanské společnosti, která byla během diktatury oslabena. Nicméně poukazuje na roli ilegálních levicových politických stran, zejména pak na Komunistickou stranu Španělska (PCE), jež působily jako prostředník pro agregaci zájmů občanské společnosti. PCE tak dala vzniknout Dělnickým komisím (CCOO).[24]

Občanská společnost sice zůstala po frankistické epoše pasivní, na druhou stranu nelze opomenout její zásadní proměnu během této epochy. Španělská společnost byla v období frankistického režimu svědkem zásadních sociálních a ekonomických proměn. Jiří Chalupa tuto situaci popisuje následovně: „Nevyhnutelné změny se děly daleko spíše ´proti frankismu´, hnány motorem obecných historických a sociálních zákonitostí, proti kterým Franko nemohl nic podniknout, neboť je ani dostatečně nechápal, nikoli jeho zásluhou.“[25] Powell ve své práci poukazuje na

[21] OÑATE RUBALCABA, Pablo: *Consenso e ideología en la transición polítca española.* Madrid 1998, s. 95–108.
[22] Constitución de la República española. *Título Primero. Organización nacional.* Původní znění ústavy je k dispozici na: http://www.icsi.berkeley.edu/~chema/republica/constitucion.html. (25.1.2009)
[23] BARŠA, Pavel – STRMISKA, Maxmilián: *Národní stát a etnický konflikt.* Brno 1999, s. 221.
[24] ENCARNACIÓN, O. M.: *Civil Society and the Consolidation of Democracy in Spain*, s. 76.
[25] CHALUPA, Jiří: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska.* Historický obzor, 9, 1998, č. 1–2, s. 18.

názorové tendence ve španělské společnosti v období posledních deseti let Frankovy vlády. Podle Powella ve španělské společnosti převažovaly hodnoty jako mír a stabilita nad svobodou či demokracií. V čase Caudillovi smrti dominovala ve Španělsku demokratická kultura poznamenaná konzervativními hodnotami.[26]

2. 2 Franko je mrtev

2. 2. 1 Král jmenuje předsedu vlády

Smrt generála Franka nepřinesla chaos z obavy narušení mocenské kontinuity ve státě, jelikož Franko vyřešil otázku následovnictví hlavy státu již v šedesátých letech. Na základě Organického zákona z roku 1967 se po jeho smrti ujal vlády Bourbonský král, Juan Carlos I, který byl k této pozici vychováván od dětství.[27]

Role krále je v moment Frankovy smrti zásadní. Jednalo se o dobu rozhodování o povaze přechodu[28] a král k této otázce významně přispěl. Salvador Sanchéz-Terán uvádí následující problémy, kterými Španělsko trpělo první měsíce po Frankově smrti: stávky a demonstrace v ulicích, organizované levicovými skupinami, dále probíhala částečná liberalizace, bunkr[29] ztratil dominantní podíl na rozhodující mocenské roli, král získal podporu veřejnosti a levice, státní struktury odolávaly tlaku extrémní levice a veřejnost se přestala obávat konfliktu, který by vedl k nové občanské

[26] POWELL, Ch.: *España en la democracia 1975–2000.* In: ROMÁN, Paloma: *Sistema político español.* Madrid 2001, s. 44–45.
[27] Celé znění organického zákona je dostupné na internetových stránkách Cervantezova institutu: http://cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12159641912327174198846/p0000001.htm#I_1_ (28.3.2009)
[28] Toto téma bych chtěla rozvést v následující kapitole.
[29] Alonso-Castrillo charakterizuje zástupce této skupiny uvnitř vlády jako představitele tvrdé frankistické linie. V Huntigtonově terminologii by se jednalo o tzv. *standpatterns*, viz výše. ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 63.

válce.[30] Sanchéz-Terán označuje toto období za první etapu tranzice, jedná se o dobu, kdy stál v čele vlády Carlos Arias Navarro.

Carlos Arias[31] nicméně neměl představovat vůdčí osobnost přechodu k demokracii v zemi. Alonso-Castrillo označuje komunikaci mezi králem a předsedou vlády za problémovou. Arias nebyl z pohledu krále s to přijímat nezbytná opatření a vzbuzoval nespokojenost nejen u levicových aktérů, ale také na straně extrémní pravice. Král tak využil mocenského tlaku, kterým v tomto období disponoval, a donutil Ariase k předložení demise.[32]

Juan Carlos považoval za nejvhodnějšího kandidáta Adolfa Suáreze. Volba nového předsedy vlády byla nicméně v rukou Královské rady. Rada, navzdory všem výtkám o jeho nezkušenosti a nízkém věku, zvolila Adolfa Suáreze nástupcem Carlose Ariase ve funkci předsedy vlády.[33] Suárezova počáteční pozice byla obtížná, jeho kabinetu chyběla důvěra v to, že by byl schopen dovést Španělsko k demokracii. Suaréz byl sice neznámou tváří vrcholné politiky, nicméně získal politické zkušenosti z pozice vrchního sekretáře *Movimienta*.[34] Jak poznamenává Sanchéz-Terán, kdo jiný by byl schopen demontovat Moviniento, než jeho vůdce. Dalším pozitivem Suárezovy volby byla právě jeho mladost a novost, nemalým dílem přispěla i důvěra v Suáreze, kterou mu král Juana Carlos spolu se svým bývalým učitelem a politickým rádcem Torquato Fernando Mirandou prokazovali.[35]

[30] SÁNCHEZ-TERÁN, Salvador: *La transición. Syntésis y claves.* Barcelona 2008, s. 114.
[31] Arias byl jmenován předsedou vlády již v únoru 1974, tedy z vůle Caudilla. Stal se tak nástupcem Carrera Blanca, jenž byl zavražděn při atentátu teroristické skupiny ETA. ABELLA, Carlos: *Adolfo Suárez. El hombre clave de la transición.* Madrid 2006, s. 45.
[32] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 80–85.
[33] Abella ve své publikaci dále přibližuje vztah krále a Adolfa Suáreze z období, kdy ještě nestál v čele vlády. Král si byl plně vědom Suarézových schopností, navíc ho k němu vázalo přátelské pouto. ABELLA, C.: c. d., s. 93–102.
[34] Movimiento představovalo v období diktatury jedinou legální politickou stranu, nikdy však neovládala represivní aparát. CHALUPA, J.: c. d., s. 17.
[35] SANCHÉZ-TERÁN, S.: c. d., s. 119.

2. 2. 2 Nejprve legalita

Již v červenci 1976 vyhlásil král částečnou amnestii. Po jeho jmenování, nebylo Suárezovým úkolem pouze dokončení úplné amnestie, ale také otázka volebního zákona či legalizace politických stran.[36] Suárez si byl zároveň vědom významu svých kroků, jenž mohly být napadeny jak ze strany pravice, tak ze strany levice. Zvlášť problematická byla otázka postoje armády, jež disponovala poměrně značnou autonomií z dob diktatury.[37] Největší překážkou v rámci liberalizace režimu se stala otázka legalizace PCE.

První měsíce Suárezovy vlády, resp. do června 1977, kdy se konaly první svobodné volby od roku 1936, neměla opozice prostor pro politická rozhodnutí v zemi. Ačkoli byla v rámci opozičních sil vytvořena *Platajunta*,[38] k jednání mezi reformním křídlem vlády a opozice podle Colomera nikdy nedošlo, jelikož Suárez s delegáty Platajunty nekomunikoval. Jediným významným krokem, který Suárez s opozicí konzultoval, byla legalizace PCE.[39] Colomer se nicméně nezmiňuje o tzv. Komisi devíti, jež byla vytvořena ze zástupců opozice s cílem vyjednávat s vládou v otázce nadcházejících voleb.[40]

Vývoji přechodu do voleb roku 1977 tak dominuje spíše legální než legitimní aspekt procesu. V této fázi přechodu proto převládá jednání uvnitř vlády, tedy mezi *refomers* a *standpatterns.*[41] V čele prvního křídla stojí Suárez, jehož protivníkem se stávají zejména zastánci bunkru. Za jejich nejvýznamnější konflikt lze označit hlasování o Zákonu pro politickou reformu.

---

[36] COVERDALE, J. F.: c. d., s. 617–618.
[37] CHALUPA, J.: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska*, s. 17.
[38] Celým názvem Platajunta de los Orgánismos Democráticos. Slučovala opoziční levicové strany ve věci jednání s vládou. Platajunta byla zastáncem sjednaného přechodu k demokracii. SANCHÉZ-TERÁN, S.: c. d., s. 89.
[39] COLOMER, J. M.: c. d., s. 93–94.
[40] ALONSO-CATRILLO, S.: c. d., s. 123.
[41] Následujeme-li stále Huntingtonovo rozlišení aktérů.

2. 2. 2. 1 Zákon pro politickou reformu

Zákon pro politickou reformu (LRP) měl podle Jorgeho Carpizy znamenal první krok směrem k pluralitní demokracii.[42] Alonso Castrillo píše o LRP jako o tzv. *ley puente*, tedy zákonu, který vytváří most mezi frankistickými organickými zákony a ústavou z roku 1978.[43] Alvaro Soto Carmona popisuje LRP jako nástroj autotransformace režimu, který posunul zemi blíže k demokracii, LRP měl zároveň zabránit vytvoření mocenského vakua. Zákon se dotýkal především demokratické reprezentace a volebního zákona. Významným prvkem byl také vliv navrhovaného zákona na Organické zákony, jež by s jeho přijetím byly neplatné.[44]

Suárez od počátku usiloval o legální reformu systému, tedy proměnu režimu, prostřednictvím stávajícího legislativního aparátu. Zákon pro politickou reformu byl nakonec přijat frankistickými kortésy. Jiří Chalupa tento akt označuje za elegantní harakiri. Vysvětluje jej nejen vyjednávacími schopnosti premiéra, ale především povahou hlasovací disciplíny, která panovala uvnitř legislativního orgánu ve vztahu k autoritám.[45] To, že Suárez spolu s Mirandou zajistili, aby byl ve výboru návrh zákona přednesen synovcem zakladatele Falangy, Miguelem Primo de Riverou, bylo pro přijetí zákona zásadní. Návrh zákona byl přijat 425 kladnými hlasy, 59 poslanců se vyslovilo proti návrhu zákona a 9 se zdrželo hlasování.[46] Přijetí zákona bylo zároveň podmíněno schválením v referendu.

---

[42] FERRADO BADÍA: *Del régimen autoritario a un régimen predemocrático.* In: CARPIZO, Jorge (ed.): *Las experiencias del proceso políticlo-constitucional en México y España.* México 1979, s. 54.
[43] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 108.
[44] SOTO CARMONA, Alvaro: *De las Cortes Orgánicas a las Cortes Democráticas.* In: REDERO SAN ROMAN, Manuel (ed.): *La transición a la democracia en España.* Madrid 1996, s. 113–115. Celé znění zákona je dostupné na: http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12615090846707162987435/p0000001.htm (7.3.2009)
[45] CHALUPA, J.: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska*, s. 20.
[46] ABELLA, C.: c. d., s. 128.

Alonso-Castrillo uvádí, že zástupci bunkru a PCE agitovali za negativní vyslovení se pro navrhované reformy.[47] Abella naopak ve své publikaci píše, že jak PCE, tak Španělská strana socialistická dělnická (PSOE) se k referendu jasně nevyjádřily, pouze podporovali co nejnižší účast. Nicméně dále uvádí, že předseda PSOE, Felipe Gonzáles, přednesl během procesu schvalování návrhu zákona v legislativní komoře rezoluci Evropské komisi, aby podpořila opozici proti reformním krokům španělské vlády.[48] PCE pak měsíc před svolaným referendem zorganizovala generální stávku, s cílem demonstrovat svůj zájem o participaci během demokratického procesu v zemi. Tato stávka ale skončila naprostým neúspěchem z důvodu slabé identifikace dělníků se stranou a dobré organizaci státních struktur, které byly na stávku připraveny.[49]

Vzhledem k tomu, že významné levicové složky se vyjádřily nejen proti účasti v referendu, ale také proti strategii vlády, která neusilovala o jejich podíl na budování demokracie, nelze Zákon pro politickou reformu vnímat jako výsledek širokého konsenzu. Na druhou stranu, ačkoli byla tato fáze tranzice produktem hlasování uvnitř frankistických Kortésů, v následném referendu se občané vyslovili zcela jasně pro změny, které Suárezův kabinet započal. Pro Zákon pro politickou reformu se vyjádřilo pozitivně 94,45 % oprávněných voličů.[50] Ačkoli nebyl tento významný zákon konzultován s opozicí, zpochybnění legitimity zákona není, právě z důvodu výrazného úspěchu v referendu, vhodné.

[47] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 125.
[48] ABELLA, C.: c. d., s. 129–130.
[49] SANCHÉZ-TERÁN, S.: c. d., s. 144.
[50] Výsledky spolu s výší účasti lze vyhledat na stánkách ministerstva vnitra Španělska: http://www.elecciones.mir.es (27.1.2009)

2. 2. 2. 2 Legalizace PCE

Jako druhé významné téma legální fáze tranzice bych chtěla uvést otázku legalizace Komunistické strany Španělska. Na rozdíl od nově ustanovených politických stran doby přechodu k demokracii ve Španělsku,[51] PCE mohla navazovat na své kořeny z období Španělské druhé republiky. Historie této strany byla poznamenána občanskou válkou, která vytlačila levicové politické smýšlení do ilegality. Suárez se tak po Frankově smrti staví před otázku legalizace této strany. Legalizací PCE by demonstroval zájem na demokratickém směřování země, k němuž neodmyslitelně patří i svobodná soutěž politických stran. Překážkou se ale stává nejen vzpomínka krvavé občanské války a strach z toho, že legální ustanovení komunistické strany by mohlo tuto vzpomínku oživit, ale zejména se jedná o obavy z reakce armády. PCE, podle Chalupy, představovala pro armádu smrtelné nebezpečí.[52]

Suárezovo počínání v této otázce bylo velice riskantní. Spolu s králem si byl plně vědom, že legalizace PCE vyvolá v armádě nepříznivé reakce. Navíc se tento problém týkal i legality samotného aktu. Předseda komunistické strany Santiago Carillo byl po svém návratu z exilu zatčen. Abella upozorňuje na nedorozumění mezi Suárezem a zástupci armády, kteří sice dospěli ke kladnému výsledku společné debaty na toto téma, nicméně každá strana interpretovala závěry diskuse odlišně. Armádní špičky se domnívaly, že se Suárez zavázal, že k legalizaci komunistické strany nedojde. Naopak Suárez takový slib odmítl, z jeho pohledu se zavázal ve věci tak, že legalizace strany by byla nerealizovatelná, pouze pokud by strana nepřistoupila na programové změny.[53]

Komunistická strana Španělska nicméně podstoupila následné kroky k tomu, aby nebyla vnímána jako hrozba pro společnost. Již v šedesátých letech se distancovala od politiky Sovětského svazu, po smrti Franka

[51] Jedná se o Lidovou alianci či Unii demokratického středu, které byly ustanoveny až po roce 1975.
[52] CHALUPA, J.: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska*, s. 20.
[53] ABELLA, C.: c. d., s. 161–166.

akceptovala směřování politiky v rámci eurokomunistického proudu, zavázala se respektovat monarchistické zřízení státu a dále, jak uvádí Carlos Huuneus, strana získala dominantní postavení v rámci dělnického hnutí prostřednictvím Dělnických komisí. Strana byla 19. dubna 1977 navzdory veškerým rizikům legalizována.[54] Bénédicto André-Bazzana uvádí, že Suárez si ve věci legalizace PCE počínal s nadějí, že legalizace bude spojena snížením preferencí strany.[55]

Jak jsem uvedla výše, Colomer považuje dobu vyjednávání otázky legalizace za ojedinělý moment v epoše do doby prvních svobodných voleb, kdy vláda vyjednávala s opozicí. Pokud se ale podíváme na tento případ blíže, pozorujeme, že PCE pod vedením Carilla moderuje svou politiku tak, aby byla přípustným aktérem pro možné dohody mezi vládou a opozicí. Role *moderates* a *reformers* tedy reprezentuje PCE v čele s Carillem a vláda reprezentována Suarézem. Nicméně bych chtěla poukázat na událost, o které se ve své práci zmiňuje Abella. Suárez odmítl vyjednávat s Komisí devíti, pokud by v ní byl přítomen i Carillo. Carillo se z toho důvodu svého postu v tomto uskupení vzdal.[56]

Chtěla bych také poukázat na to, že PCE v tomto vyjednávání zastupovala pouze svoje zájmy, resp. zájmy strany, která usiluje o legalizaci. Stranu z toho důvodu nevnímám jako aktéra, který by zastupoval celé umírněné křídlo opozice. Dále bych chtěla upozornit na třetího aktéra v rámci vyjednávání, kterého nelze zařadit do vyjednávání mezi dvěma bloky – vláda a opozice. Je jím armáda, která ačkoli zastupuje konzervativní linii v rámci vyjednávání, disponuje výrazným stupněm autonomie ve vztahu k vládě, viz výše. Vyjednávání s tímto aktérem je podle mého názoru o to složitější, a jak se ukázalo v případě Španělska, a lze se pouze domýšlet, zda se jednalo o Suárezův záměr či ne, není imunní vůči možné nesprávné interpretaci informací, se kterou se lze setkat v citovaném článku od Zielinského.

[54] HUNEEUS, Carlos: *La Unión del Centro Democrático y la Transición Democrática.* Madrid 1985, s. 123–127.
[55] ANDRÉ-BAZZANA, Bénédicto: *Mitos y mentiras de la transición.* Madrid 2006, s. 36.
[56] ABELLA, C.: c. d., s. 171.

3. Konsenzus

Cílem této kapitoly je přiblížit povahu konsensu, který je spojován se španělským přechodem k demokracii. Španělská tranzice bývá označována v odborných publikacích za sjednaný přechod. Česká terminologie je nicméně v této oblasti částečně limitována. Colomer ve své publikaci přibližuje dva termíny charakteristické pro případ Španělska, jež lze zařadit do skupiny sjednaného přechodu. Autor přejímá španělské označení *ruptura pactada* a *reforma pactada*, kdy ve španělské zkušenosti přechodu dominuje první výraz. Pojem ruptura pactada podle Colomera vyjadřuje vůli demokratické opozice vyjednávat s vládními představiteli. Druhý termín, jak píše Colomer, se váže ke snaze reformované vlády navázat spolupráci s opozičními skupinami.[57]

Juan Linz kombinuje jak pojem ruptura, tak pojem reforma v jednotné označení *ruptforma*. Ruptforma vyjadřuje typ negociace mezi oběma stranami, který lze identifikovat ve většině případů přechodu k demokracii.[58] Chalupa ve své práci vykládá termín ruptura pactada jako vyjednanou roztržku, myšleno roztržku s frankismem.[59] Tento termín byl poprvé použit levicovou opozicí (tehdejší Platajunta), s cílem vyjádřit otevřený postoj k dialogu se zástupci vládních elit.[60]

Jako dva pilíře, na kterých bych chtěla přiblížit charakter vyjednávání, jsem zvolila Pakty z Moncloy a vypracování demokratické Ústavy z roku 1978. Zatímco Pakty z Moncloy představují konsensus založený na socioekonomických principech, Ústava z roku 1978 je příznačná svou institucionální a politickou povahou.[61] Oba dokumenty spolu nicméně silně souvisí. V závěru kapitoly bych také chtěla přiblížit strukturu UCD, jakožto strany, která v rámci španělského přechodu k demokracii symbolizuje akt politického konsensu.

---

[57] COLOMER, J. M.: c. d., s. 1287.
[58] LINZ, Juan J.: *Crisis, Breakdown, and Reequilibration.* In: LINZ, Juan J. – STEPHAN, Alfred (eds.): *The Breakdown of Democratic Regimes.* Baltimore 1978, s. 35.
[59] CHALUPA, J.: *Jak se děla demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska*, s. 20.
[60] SANCHÉZ-TERÁN, S.: c. d., s. 89.
[61] ALONSO-CARILLO, S.: c. d., s. 202.

3. 1 Pakty z Moncloy

Charles Powell označuje Pakty z Moncloy za důsledek ropné krize, která započala již rokem 1974. V roce 1977 muselo Španělsko čelit následujícím problémům: inflaci, nezaměstnanosti a finančnímu deficitu v oblasti exportu. Jelikož by samotná politická strana nebyla s to vypořádat se s nastalou situací, měly Pakty z Moncloy symbolizovat dohodu napříč všemi politickými a sociálními vrstvami.[62]

Vyjednávání o paktech proběhlo v říjnu 1977. Jejich signatáři byli: Adolfo Suárez, Juan Ajuriaguerra, Leopoldo Calvo-Sotelo, Santiago Carillo, Manuel Fraga, Felipe González, Miguel Roca, Enrique Tierno Galván, Joan Reventós a Josep María Triginer. Při jednání tak vedle sebe zasedli jak představitelé konzervativního pravicového politického proudu – Manuel Fraga, tak levicoví zástupci opozice, nacházející se na opačném extrému politického spektra – Santiago Carillo.

Alonso Castrillo uvádí, že zástupci odborů nebyli přizváni k vyjednávání, jako důvod uvádí fakt, že odbory nebyly doposud dostatečně organizovány.[63] Nepřítomnost odborů v průběhu jednání vyvolává častou kritiku procesu vytváření Paktů z Moncloy. Zájmy odborů, CCOO a UGT[64] byly nicméně podle Encarnación takřka identické se zájmy PSOE a PCE.[65] Pakty vytvořily z odborů institucionalizované politické aktéry. Původní záměr vlády – demobilizace dělnické třídy – přesto nebyl naplněn. Naopak, mobilizace dělníků byla posílena.[66] Victor Perez-Diaz poukazuje na neo-korporativistický charakter paktů, jenž měl v důsledku pozitivní vliv na legitimizaci liberálně-demokratického režimu ve

[62] POWELL, Charles: *España en democracia, 1975–2000.* Barcelona 2001, s. 203.
[63] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 207.
[64] Odborové svazy dělnictva: Comisiones Obreras (CCOO) a Unión General de Trabajadores (UGT).
[65] ENCARNACÓN, Omar G.: *Democracy: Post-Franco Spain in Comparative Perspective.*Comparative Politics, 33, 2001, č. 3, s. 343.
[66] Tamtéž, s. 349.

Španělsku.[67] Jiří Chalupa naopak považuje změny, které pakty přinesly, za zanedbatelné.[68]

Chtěla bych se přiklonit k argumentaci Encarnación, který poukazuje na politický rozměr paktů, přestože bylo jejich původní zaměření socio-ekonomické.[69] Ačkoli se zástupci odborů neúčastnili přímo klíčového vyjednávání, jejich zájmy byly promítány prostřednictvím levicových politických stran. Lze tak hovořit o prvním rozsáhlém konsensu v průběhu přechodu mezi všemi relevantními politickými aktéry. V komparaci s přechodem k demokracii ve Venezuele či Brazílii, pakty v případě Španělska cíleně nevylučovaly spolupráci s vybranou politickou silou. Jedním z důvodů pro snahu o široký konsensus byla vzpomínka krvavé občanské války, tedy strach z toho, že by se mohla opakovat.[70] V důsledku Pakty z Moncloy přispěly k vytvoření klidného prostředí pro následující vypracování ústavy.[71]

[67] PEREZ-DIAZ, Victor: *Economic Policies and Social Pacts in Spain during the Transition: Two faces of Neo-Corporativism.* European Sociological Review, 2, 1986, č. 1, s. 10–11.
[68] CHALUPA, Jiří: *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku.* Olomouc 1997, s. 109.
[69] ENCARNACIÓN, O. G.: *Democracy: Post-Franco Spain in Comparative Perspective*, s. 337.
[70] Tamtéž, s. 350–352.
[71] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d.: s. 222.

3. 2 Ústava 1978

Vypracovaní ústavy předcházelo vytvoření Ústavní komise, uvnitř které vznikl výbor určen k tomuto úkolu. Členové výboru byli zástupci jak vládní UCD, tak PSOE, PCE, AP[72] a reprezentanti nacionálních zájmů – Konvergence a jednota (CiU). Baskická národní strana (PNV) byla z jednání vyloučena. Absenci PNV ve výboru označuje Alonso-Castrillo za vážnou překážku k vypracování demokratické ústavy.[73] Politické strany byly názorově nejednotné nejen ve věci obsahu ústavy, ale také v jejím rozsahu. Zatímco zástupci levice upřednostňovali obsáhlý text, pravicoví reprezentanti naopak preferovali stručnou podobu textu ústavy. Abella líčí atmosféru této doby následovně: „Pracovní prostředí bylo velkolepé, vytvořil se proud vzájemné úcty a respektu, překonalo se nejvíce konfliktní téma: struktura státu a uznání autonomních oblastí (…).“[74]

Abella zastupuje jeden z pohledů na vytváření španělské ústavy, opomíjí ale významné souvislosti. Původní návrh vlády spočíval v tom, že by ústava byla vypracována experty, kteří by své kroky konzultovali s politickými stranami. Tento návrh byl pro opozici nepřijatelný. Dalším mezníkem vyjednávání se stalo vystoupení zástupců PSOE z komise, jako výraz protestu proti hegemonii pravicových sil uvnitř orgánu. Společné hlasy UCD a AP totiž byly dostačující pro získání většiny při hlasování o podobě textu. Po následných vyjednáváních mezi UCD a PSOE se levicoví zástupci do Ústavní komise po čtyřech dnech navrátili.[75]

Spolu s otázkou autonomních oblastí bylo třeba vyřešit následující problematická témata: formu státu, pravomoci krále, právo na vzdělání či podobu volebního systému.[76] Vůle ke hledání kompromisu a ústupků byla reflektována především ve vztahu UCD a PSOE. Zatímco se PSOE vzdala požadavku na republikánskou formu státu, UCD přistoupila na zrušení

[72] Lidová Aliance (Alianza Popular) vznikla roku 1976 pod vedením Manuela Fragy jako aliance konzervativních stran a známých frankistických politiků. ALONSO-CASTRILLO: c. d., s. 122.
[73] Tamtéž, s. 235.
[74] ABELLA, C.: c. d., s. 392–398.
[75] POWELL, Ch.: *España en democracia, 1975–2000.* Barcelona 2001, s. 222-223.
[76] SANCHÉZ-TERÁN, S.: c. d., s. 213.

rozsudku smrti a ustanovení plnoletosti v 18 letech. Jako závažný problém nicméně přetrvávala otázka autonomních oblastí a tlak zejména ze strany PNV na ustanovení nezávislosti Baskicka.[77]

Postavením autonomních oblastí se v Ústavě zabývá osmá kapitola. Článek 2 Ústavy zaručuje národní jednotu státu, nicméně uznává právo na vytvoření autonomních oblastí, které mezi sebou mají spolupracovat. Dále Ústava v článku 145 odmítá možnost federativního uspořádání státu prostřednictvím autonomních oblastí. Chtěla bych upozornit zejména na článek 143, který definuje právo tzv. historických regionů na vytvoření samostatné vlády, která nesmí jednat v rozporu s článkem 2 Ústavy.[78] [79]

Ústava rozlišuje dvě úrovně autonomních oblastí, kdy historické regiony disponují vyšší mírou autonomie. Strmiska toto uspořádání označuje za kvazifederalistický projekt. „Nepřímo byla takto postavena rovněž otázka harmonizace odlišných úrovní politické autonomie, resp. harmonizace v *de facto* již etablované, *institucionalizované asymetrie.*“ Strmiska dále poukazuje na to, že koncepce omezené autonomie dosáhly nejen historické regiony jako Katalánsko, Baskicko či Galicie, ale také Andalusie, která postrádala silnou nacionalistickou tradici. Na rozdíl od případu Basků nebo Katalánců, nedosáhla Andalusie autonomie na základě vyjednávání politických elit, ale prostřednictvím masové mobilizace obyvatel. Přestože se centrální vláda obávala v případě Andalusie vytvoření precedentu, který by sloužil zbylým regionům k nárokování autonomního postavení, přistoupila na Andaluské požadavky na vytvoření autonomní oblasti na základě daného článku.[80]

Otázka autonomních oblastí reflektuje klíčový problém Španělské ústavy. Jedná se o nejednoznačnou formulaci, která může vést k rozličné interpretaci textu. Jak píše ve své práci Rubalcaba, konsensus se proměnil

[77] Tamtéž, s. 219.
[78] Španělská ústava z roku 1978. Text je dostupný na: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.html (13.2.2007)
[79] Jednalo se celkově o osmou ústavu ve Španělsku. Předcházely jí ústavy z roku 1812, 1834, 1837, 1845, 1869, 1876 a 1831. Vzorem pro institucionalizaci autonomních oblastí v rámci jednotného státu byla Německá ústava z roku 1949 a Italská ústava z roku 1946. ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 255–257.
[80] BARŠA, P. – STRMISKA, M.: c. d., s. 216–217.

v mechanismus vypracování Ústavy, za cenu toho, že nebyla konzultována témata, která by potenciálně vyvolala silnou polemiku. Ústava se zároveň nevyhne nejasným, dvojznačným či protichůdným formulacím. Jak dále píše autor, nejednoznačnost se paradoxně stala podstatou porozumění konsensu.[81]

3. 3 UCD

Kapitolu zabývající se konsenzuální povahou přechodu k demokracii ve Španělsku bych chtěla uzavřít tématem první demokratické vládní strany po smrti generála Franka. Jedná se o Unii demokratického středu. Důvodem je symbolika konsenzuálního charakteru strany, která byla jednou z vedoucích aktérů průběhu tranzice.

UCD v počátku představovala pouze předvolební koalici stran, strana jako institucionalizovaná jednotka vznikla až po volbách roku 1977.[82] Vzniku UCD předcházela koalice liberálů a skupiny Tácito, jež působila prostřednictvím Lidové strany. Jednalo se o aktéry, kteří se identifikovali s pozicí politického středu. Sjednotili se pod názvem Demokratický střed (CD) v únoru roku 1977. Ve Španělsku roku 1977 byly šance středové politické strany na získání podpory voličů silné, jelikož politické spektrum v tomto období bylo vymezeno ne dostatečně umírněnou PSOE na levém konci politického spektra a na opačné straně se nacházející AP.[83]

Ohrožení středového postavení CD bylo spojeno s osobou předsedy vlády, Adolfo Suárezem. Východiskem pro řešení nejisté pozice se pro CD stalo spojení se Suárezem. Hopkin ve své publikaci upozorňuje na to, že vztah mezi Suárezem a CD nebyl rovnocenný. Suárezovi se dostávalo uznání za úspěch Zákona pro politickou reformu v referendu a legalizaci komunistické strany. Úspěch přechodu se ve veřejném životě spojoval

[81] OÑATE RUBALCABA, P.: c. d., s. 248–255.
[82] Politické strany, které stály u vzniku předvolební koalice UCD viz příloha. HUNEEUS, C.: c. d., s. 163.
[83] HOPKIN, Johnatan: *El partido de la Transición: Ascenso y caída de la UCD*. Madrid 2000, s. 65.

s jeho osobou. Obě strany si byly vědmy, že CD na spolupráci se Suárezem závisela větší mírou, než tomu bylo v opačném vztahu. Suárezova pozice byla posílena nejen popularitou osobnosti, ale také jeho možností využít prostředků a kontaktů, které měl k dispozici díky svému předchozímu působení v Movimientu. Na druhou stranu, CD vlastnila demokratickou hodnověrnost, kterou Suárez, díky své minulosti spojené s frankismem, postrádal.[84]

Jako politická strana spojovala UCD pod vedením Suáreze tři politické rodiny: liberály, sociální demokraty a křesťanské demokraty. Adolfo Suárez se stal jednotící složkou tohoto heterogenního uskupení.[85] Huneeus poukazuje na chybu, které se UCD dopustila tím, že neslučovala žádnou politickou stranu, která by reprezentovala historické regiony, tedy Baskicko či Katalánsko. Regionální strany v rámci UCD v této souvislosti představovaly druhořadé regiony. Dále těmto stranám chybělo nezbytné silné propojení s daným regionem.[86]

Powell poukazuje na další významný nedostatek UCD, který se podle mého názoru stane rozhodující pro zánik této politické strany po volbách roku 1982. Jedná se o nedostatečný ideologický profil, který způsobil, že se členové strany stali pouhými následovníky osobnosti Suáreze.[87] Organizací politických stran se ve své publikaci zabývá Angelo Panebianco, zde předkládá pojem *charismatu situace*. Charisma situace spočívá v síle charismatického vůdce, jenž symbolizuje cestu pro záchranu země. Do jeho pozice ho vynese sama společnost, která jedná pod tlakem situace, ve které se nachází.[88] Panebianco dále dodává, že většina politických stran není sto přežít svého charismatického vůdce, zánik strany tak může být spojen s procesem zevšednění charismatu vůdce.[89]

[84] Tamtéž, s. 66–70.
[85] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 161.
[86] HUNEEUS, c. d., s. 164.
[87] POWELL, Ch.: *España en democracia, 1975-2000.* Barcelona 2001, s. 202.
[88] PANEBIANCO, Angelo: *Modelos de Partido. Organización y poder en los partidos políticos.* Madrid 1990, s. 113.
[89] Tamtéž, s. 136.

Huneeus naopak líčí UCD ve smyslu konsociační strany, která sloužila jako filtr sociálních konfliktů doby.[90] V období vlády UCD byly vyjednány Pakty z Moncloy a demokratická Ústava. Ačkoli lze stranu vnímat jako aktéra působícího ve stínu Adolfa Suáreze, její zásadní podíl na přechodu k demokracii nelze zpochybnit. Existence strany vytváří časově paralelu s přechodem k demokracii v zemi. UCD kandidovala ve volbách do dolní komory parlamentu Španělska celkem třikrát. Ačkoli se v letech 1977 a 1979 stala vítěznou politickou stranou, absolutní většiny v poslanecké sněmovně nedosáhla. Chtěla bych upozornit na výrazný propad zisků strany ve volbách 1982. Zatímco v roce 1979 strana obsadila v poslanecké sněmovně 138 mandátů, v roce 1982 se snížil tento počet na mandátů 12.[91]

Období vlády UCD v letech 1979–1982 lze označit za bouřlivé nejen z pohledu vnitrostranických konfliktů, ale také pro tlak, který byl na stranu působen v rámci stranického systému země. Po vypracování ústavy, PSOE oficiálně deklaruje své postavení v opozici vůči vládní UCD, atmosféra konsensu napříč politickými stranami byla ukončena.[92] Dne 21. května, den po sjezdu UCD, kde Suárez představil nové složení kabinetu, vyvolala PSOE hlasování o nedůvěře vládě.

Přestože vyjádření konstruktivní nedůvěry skončilo pro PSOE neúspěchem, podpora UCD ze strany veřejnosti začala tímto momentem silně upadat.[93] V září téhož roku vyvolal Suárez hlasování o důvěře vládě, ačkoli svou pozici obhájil, konflikt uvnitř strany mezi Suárazem a vůdčími zástupci jednotlivých politických rodin vyústil v únoru 1981 v Suárezovu demisi jak na pozici předsedy vlády, tak na úlohu předsedy UCD. Hlasování o důvěře novému předsedovi vlády Calvo-Sotelovi bylo doprovázeno pokusem armády o puč.

Případ politického vývoje UCD reflektuje období přechodu k demokracii ve Španělsku. Strana svým konsociačním charakterem s

[90] HUNEEUS, c. d., s. 25.
[91] Výsledky voleb do dolní komory Španělského parlamentu od roku 1977 jsou dostupné na: http://www.parties-and-elections.de/spain2.html.
[92] ALONSO-CASTRILLO, S.: c. d., s. 355.
[93] Tamtéž, s. 389.

charismatickým vůdcem v čele naplňuje potřebu doby, přivádí Španělsko k Paktům z Moncloy a demokratické Ústavě. Úpadek UCD je spojen s koncem konsensuální fáze tranzice, kdy se PSOE staví do role oficiální opozice. V konkurenčním boji stranického systému není UCD schopna si svou vládní pozici udržet. Stranu tak lze chápat jako nástroj pro překlenutí přechodu k demokracii a počáteční fáze institucionalizace demokracie v zemi. Z toho důvodu chápu zánik strany jako přirozenou součást vývoje stranického systému ve Španělsku.

4. Násilí

V poslední kapitole práce se budu zabývat povahou násilí, které bylo přítomno v průběhu přechodu k demokracii ve Španělsku. Chtěla bych identifikovat rozlišné zdroje hrozby násilí dané doby. Na třech případech označím jednotlivé skupiny, jež se na násilných aktech podílely. Nejprve přiblížím vraždu na ulici Atocha v roce 1977 a následně pokus o puč z roku 1981. Závěrem nastíním roli teroristické skupiny ETA v průběhu tranzice.[94]

4. 1 Vražda na ulici Atocha 1977

Vražda na ulici Atocha se odehrála v rané fázi španělského přechodu k demokracii: rok a dva měsíce po smrti generála Franka, měsíc po přijetí Zákona o politické reformě v referendu a stále více než čtvrt roku před prvními demokratickými volbami od smrti diktátora. Tato doba byla charakteristická atmosférou nejistoty a obav z opakující se historie občanské války. K incidentu, kdy bylo zavražděno 5 lidí, došlo v únoru roku 1977. Cílem ultrapravicových útočníků se stala skupina právníků sdružených s Dělnickými komisemi se sídlem na ulici Atocha v Madridu.

[94] Cíleně se zaměřuji pouze na tři skupiny, které představovaly jak reálnou tak potenciální hrozbu násilí v průběhu přechodu, jelikož lze jejich přítomnost vysledovat na konkrétních, pro tranzici klíčových, událostech. Záměrně tak vynechám širší zmínku o aktivitě skupin jako GRAPO či Guerilleros de cristo rey.

Jak jsem zmínila výše, aktivita komunistických složek na území Španělska byla po čtyřiceti letech pravicového autoritářského režimu vnímána negativně částí předních politických aktérů (mezi nimi Manuel Fraga), ale zejména armádou. Vraždy komunistických právníků byly nicméně důsledkem ultrapravicové skupiny, která byla částečně napojena na italskou teroristickou skupinou Ordine Nuevo.[95]

Augustin Yanel popisuje atmosféru této doby jako velice napjatou. Den před útoky na Atoche byl na demonstraci za úplnou amnestii zastřelen ultrapravicovým útočníkem devatenáctiletý Arturo Ruiz García. Následující den zemřela studentka María Luz Nájera v důsledku udušení kouřovou bombou, kterou použila policie proti účastníkům demonstrace, jež se konala jako reakce na Ruizovu smrt. Ve stejný den byl unesen jednotkami GRAPO předseda Vrchní rady Vojenského soudu Emilio Villaescusa Quilis.[96]

Politický význam vraždy na ulici Atocha lze vnímat v historické souvislosti spojené s bývalým režimem, který pronásledoval politickou levici, ale také v postavení levice v režimu nadcházejícím. Pohřeb zavražděných právníků, který byl doprovázen masovou účastí, se nicméně neproměnil v manifestaci odplaty. V tomto ohledu, jak uvádí Abella, odrážela nenásilná povaha pohřebního průvodu sílu Komunistické strany Španělska.[97] Tato událost tak nepřímo ovlivnila vyjednávání o legalizaci PCE.

[95] GONZÁLEZ, Miguel: *Un informe oficial italiano implica en el crimen de Atocha al ´ultra´Cicutti, relacionado con Gladio.* El País, 18. 2. 2009. (http://www.elpais.com/)

[96] YANEL, Augustin: *XXI Aniversario del crimen de Atocha/Los protagonistas. La semana más trágica de la Transición.* El Mundo, 24. 1. 2002. (http://www.elmundo.es/papel/2002/01/24/espana/1097278.html)

[97] ABELLA, C.: c. d., s. 172.

4. 2 23 F

Čtyři roky po krvavém incidentu na ulici Atocha čelila španělská veřejnost opětovné hrozbě, která podněcovala vzpomínku historické zkušenosti země s občanskou válkou. Španělsko se nicméně v roce 1981 nacházelo v pokročilejší fázi přechodu k demokracii. Mandát vlády pocházel z demokratických voleb, komunistická strana byla legálním aktérem stranické soutěže v zemi a snaha docílit demokratického režimu byla zaručena Ústavou z roku 1978. V tomto období čelilo Španělsko pokusu o státní převrat uskutečněný armádními představiteli.

Hlavním aktérem únorového pokusu o puč se stali zástupci armády, generál Milans del Bosch, generál Alfredo Armada a podplukovník Antonio Tejero. Helen Grant ve své práci upozorňuje na výlučné postavení armády v historii Španělska. Počátkem 20. století vytvářela armáda na panovníka tlak s cílem ustanovení zákona, který by umožňoval, aby byli civilisté zesměšňující armádu postaveni před vojenský soud. V roce 1923 vynesla armáda, za podpory krále, k moci José Antonia Primo de Riveru. Armáda iniciovala povstání nacionalistů roku 1936 a těšila se významné finanční podpoře v období frankismu.[98] Armáda také tradičně disponovala privilegii, na základě kterých nemohli být její členové souzeni civilním soudem a naopak, civilisté, kteří se dopustili přestupku vůči armádě, byli postaveni před vojenský soud.[99]

V důsledku procesu demokratizace země v letech 1978-1979 ztratila armáda možnost vyjádřit svůj politický názor, zatímco se v této oblasti dostávalo širšího prostoru dříve ilegálním politickým stranám a stranám s nacionalistickým zaměřením. Armáda nebyla ve vztahu k novému demokratickému režimu jednotná. Liberální křídlo generálů zastávalo neutrální postoj a poslušnost mocenským silám. Konzervativní křídlo armády se obávalo terorismu, separatismu a morálního úpadku v zemi. První pokus o puč se udál v listopadu roku 1978 pod názvem

[98] GRANT, Helen F.: *The Situation in Spain.* International Affairs, 22, 1946, č. 3, s. 405.
[99] LOVEMAN, Brian: *„Protested Democracies" and Military Guardianship: Political Transition in Latin America, 1978–1993.* Journal of Interamerican Studies and World Affairs, 36, 1994, č. 2, s. 151–152.

Operace Galaxie. Klíčoví aktéři této události, podplukovník Antonio Tejero a kapitán Ricardo Saénz Ynestrillas, byli odsouzeni na pouhých 6 a 7 měsíců domácího vězení, po této době se mohli opět navrátit do služby.[100]

Dne 20. února proběhlo neúspěšné hlasování o udělení úřadu předsedy vlády Calvo-Sotelovi, nástupci Adolfa Suáreze. Calvo-Sotelo nezískal nezbytnou absolutní většinu v dolní komoře parlamentu, datum hlasování v druhém kole bylo vyhlášeno na 23. února. V tento den vtrhli do budovy Kongresu poslanců vojáci spolu s podplukovníkem Tejerem, který se řídil pokyny Milanse del Bosche, jenž ho instruoval z Valencie.[101] Generálu Armadovi se podařilo přesvědčit ostatní členy armády o tom, že král vojenský puč podporuje. Dále zdůraznil, že se nejedná o akci pravicového hnutí. Cílem puče mělo být vytvoření vlády v čele s Armadou. Armada nevylučoval spolupráci s ostatními politickými stranami. Paralelně s událostmi v Madridu se mobilizovala armáda také ve Valencii.[102]

Poslanci byli v budově Kongresu drženi do následujícího rána, kdy byla celá akce odvolána. O neúspěch pokusu o puč se zasloužil Juan Carlos, který vyjednal pacifikaci vojenských jednotek prostřednictvím telefonátů s armádními generály, zejména pak s Milansem del Boschem. Existuje obecná shoda rozlišných autorů o zásadní roli krále, který se zasloužil o to, aby v průběhu tranzice nebyl armádou nastolen autoritářský režim.[103] Michael Roskin upozorňuje na loajalitu, kterou králi prokazovali vojáci. Tato loajalita vycházela z postoje Juana Carlose, který absolvoval vojenské vzdělání, prezentoval se tak jako jeden z vojáků. Na základě svých kontaktů z této doby dokázal udržet armádu mimo sféru politických ambicí.[104]

---

[100] ARGÜELO, Felipe: *Militantes, civiles y democracia. La España postfranquista en perspectiva comparada.* Madrid, Alianza Editorial 1995, s. 236–239.

[101] ABELLA, C.: c. d., s. 464–466.

[102] RUBIO, Antonio: *Asi planifico Milans el golpe desde Valencia.* El Mundo, 23. 2. 2006. (http://www.elmundo.es/papel/2006/02/23/docume/1934325.html)

[103] POLLACK, Benny – TAYLOR, Jim: *The Transition to Democracy in Portugal and Spain.* British Journal of Political Science, 13, 1983, č. 2, s. 238.

[104] Roskin odkazuje především na období legalizace PCE. Článek byl publikován tři roky před pokusem o puč v zemi, přesto na tuto práci odkazuji, jelikož podstata vztahu krále a armády zůstala neměnná. ROSKIN, Michael: *Spain Tries Democracy Again.*

Ačkoli Juan Linz líčí moment, kdy musí být politický režim znovu ujištěn o loajalitě svých silových jednotek, jako ukazatel rozpadu demokracie,[105] Španělská zkušenost tento jev nepotvrzuje. Na jednu stranu nedostatečnou prevenci a podcenění hrozby násilného převratu ze strany armády lze považovat za chybu vládních složek vedoucích zemi k demokracii. Pokus o puč také potvrzuje, že proces demokratizace stále nebyl ukončen. Na stranu druhou nenásilná forma, kterou byl konflikt vyřešen, nejen posílila postavení krále v zemi, ale poukázala na vůli občanů následovat ustanovené, resp. demokratické, směřování Španělska.

4. 3 ETA (Euskadi Ta Askatasuna – Baskicko a svoboda)

Jako posledního aktéra, který byl zdrojem hrozby násilí v průběhu španělské tranzice bych chtěla uvést baskickou teroristickou organizaci ETA. V porovnání se dvěma předešlými případy se jedná o zdroj nejvyššího počtu obětí v důsledku násilného činu. Případ skupiny ETA je v porovnání s předcházejícími aktéry v souvislosti s přechodem k demokracii ve Španělsku specifický.

Aktivita teroristické skupiny ETA započala roku 1959, kdy se pod názvem Baskicko a svoboda sjednotila skupina mladých lidí. Tito lidé prohlásili Baskicko za okupovanou zemi a volali po národně-osvobozenecké kampani. S frankistickým režimem vedli partyzánskou válku. Podporu získali mimo jiné ve Francouzské části Baskicka. Využívali zároveň oslabenou pozici španělského diktátora v rámci demokratické Evropy.[106]

ETA během svého působení prošla rozlišným vytvářením frakcí. V kontextu své práce bych chtěla upozornit na rozštěpení organizace ve

Political Science Quartely, 93, 1978–1979, č. 4, s. 630–631.

[105] BELKIN, Aaron – SCHOFER, Evan: *Toward a Structural Understanding of Coup Risk.* The Journal of Conflict Resolutions, 44, 2003, č. 47, s. 596.

[106] DOUGLASS, William A. – ZULAIKA, Joseba: *On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process.* Comparative Studies in Society and History, 32, 1990, č. 2, s. 244–245.

dví roku 1974, kdy vznikla ETA-PM, zastávající politicko-vojenskou strategii v boji za nezávislost Baskicka a ETA-M, představující pouze vojenskou větev. Prioritou ETA-PM, která zastupovala většinovou frakci, se mělo stát politické vyjednávání, přesto neupustila od vojenského boje.[107] Strmiska označuje za původ štěpení ETA nový prvek v aktivitě skupiny. Zatímco se členové ETA dříve dostávali do přímého násilného konfliktu s policií především z obranných důvodů, od roku 1974 začali útočit i na bezpečnostní síly. Douglass naopak označuje za původ rozdělení skupiny otázku blížícího se úmrtí diktátora a následné možné změny strategie organizace.[108]

Douglass píše, že primárním nepřítelem ETA nebyl Franko, ale Madrid,[109] jakožto symbol centralizovaného státu. Aktivita teroristické skupiny tedy s pádem autoritářského režimu neustala. Přesto je působení skupiny ETA spojeno s několika momenty přechodu k demokracii. Významnou ránou pro Frankův režim v době, kdy čelil hospodářské krizi, byl atentát na druhého nejsilnějšího muže režimu, ministerského předsedu admirála Carrera Blanca. Carrera Blanca ve funkci nahradil nevýrazný politik postrádající charisma, Carlos Arias Navarro.[110] Arias Navarro se stal neúspěšným předchůdcem Adolfa Suáreze, který vedl zemi prvních sedm měsíců po Frankově smrti.

Dále nelze opomenout trend rapidního nárůstu smrtelných obětí v důsledku atentátů ETA během přechodu k demokracii. Zatímco v roce 1977 bylo zavražděno 10 lidí, v roce 1978 se jednalo o šestinásobek tohoto čísla. Nejvyšší počet vražd od roku 1968 po současnost je spojen s rokem 1980, kdy zemřelo 92 lidí v důsledku atentátů ETA.[111] Abella v této souvislosti uvádí zvýšenou aktivitu činnosti ETA jako důvod, proč se Adolfo Suárez v roce 1980 věnoval právě tomuto tématu, namísto toho,

[107] STRMISKA, Maxmilián: *Smrtonosné vlastenectví. Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebeku.* Brno 2001, s. 19.
[108] DOUGLASS, William A. – ZULAIKA, Joseba: c. d., s. 244–246.
[109] Tamtéž, s. 246.
[110] CHALUPA, J.: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska*, s. 19.
[111] Viz Příloha II.

aby se zabýval detailněji zprávami tajných služeb o hrozbě plánovaného puče.[112]

Nakonec bych chtěla nastínit aktivitu ETA ve vztahu k Baskické národní straně a její politické důsledky. Ačkoli PNV nesouhlasila s násilnou cestou ve snaze vydobýt Baskicku nezávislost na centrální politice, ETA sloužila PNV jako nástroj výhružky. V této souvislosti, „ (…) ETA zajišťovala zuby pro psa, který by jinak stěží štěkal. Umírnění Baskové tak mohli vzkázat směrem k Madridu, ´Můžete spolupracovat s námi nebo se domluvte s ETA.´“[113] Vyjednávací pozice PNV tak byla ve vztahu k centrální vládě posílena.

Pokud bychom následovali Huntingtonovo rozdělení aktérů v rámci teorie přechodů k demokracii, rozlišení původu uvedených skupin se může jevit jako sporné. Ultrapravicovou skupinu útočníků z února roku 1977 lze označit jako extrémní větev opozice vůči režimu. Postavení armády nicméně nepatří do žádné ze čtyř možných kategorií. Přestože byl pokus o puč roku 1981 namířen proti vládě, loajalita k nejvyšší ustanovené autoritě v zemi – monarchovi – plán převratu zmařila. Oba momenty nicméně reflektovaly krvavou historii země a nepřímo ovlivnily politickou situaci v zemi. ETA na rozdíl od předešlých dvou případů představuje stálou hrozbu násilí již od konce 50. let, stojí v opozici vůči vládě, ale ze specifických národnostních důvodů. Nelze jí přesto upírat na vliv průběh tranzice.

[112] ABELLA, C.: c. d., s. 355.
[113] DOUGLASS, W. – ZULAIKA, J.: c. d., 253.

Závěr

Cílem práce bylo analyzovat povahu konsenzu, jakožto klíčového elementu španělského přechodu k demokracii. Úvodem jsem představila rozlišné teoretické pohledy v rámci tranzitologie. Rozhodla jsem se následovat rozdělení aktérů tranzice na základě práce Smauela P. Huntingtona. Následně jsem se zaměřila na přiblížení politické situace, která předcházela ve Španělsku přechodu k demokracii. Důvodem byla potřeba objasnit politickou situaci, ve které se Španělsko po smrti Franka nacházelo. Frankistický autoritářský režim měl významný vliv na formování stranického systému a konfliktních linií ve Španělsku. Vytvořil tak konfliktní linie, které se staly po roce 1975 potenciálním zdrojem násilí v zemi: pravice – levice a centrum – periferie.

V následující kapitole jsem se zabývala konsenzuální složkou tranzice. Nastínila jsem zásadní momenty, které představovaly posun k demokracii a snahu o nenásilný průběh přechodu. Jako první jsem uvedla Zákon pro politickou reformu. Tento moment tranzice nicméně nebyl důsledkem konsenzuálního jednání. Stal se produktem reformovaného křídla předchozího režimu, proti čemuž se důrazně ohradila opozice. Přesto nelze Zákonu pro politickou reformu upřít legitimitu, jelikož byl v referendu odsouhlasen vysokým počtem voličů. S výjimkou legalizace Komunistické strany Španělska tak až do konání prvních demokratických voleb v roce 1977 k jednání s opozicí či snaze o konsenzus nedošlo.

První široký konsensus byl aplikován až s přijetím nezbytných socioekonomických opatření v důsledku ropné krize 70. let. Jednalo se o Pakty z Moncloy, které se staly předzvěstí úspěšného konsenzuálního vyjednávání o nové demokratické ústavě země. Snaha o konsenzuální povahu kroků, pro které se Suárezova vláda rozhodla, lze interpretovat zejména jako důsledek zkušenosti s občanskou válkou v zemi a snahu vyvarovat se opakovaní této historie. Nicméně, jak jsem uvedla zejména v souvislosti s vypracováním Ústavy z roku 1978, v důsledku upřednostnění konsenzu nebyla některá témata dostatečně projednána a jejich výklad se dodnes jeví dvojznačně, příkladem může být otázka

autonomních oblastí. Snížený efekt konsenzu tak lze interpretovat v důsledku hrozby násilí.[114]

Na případu Unie demokratického středu jsem demonstrovala usilování o hledání kompromisů v rámci tvorby nového stranického systému. Kompromis čtrnácti politických stran se nakonec jevil jako účelový. Byl postaven na charismatu situace Adolfa Suáreze a zanikl spolu s tranzicí. Přesto sloužil ke zmírnění konfliktních situací na politickém poli. UCD jako konsociační strana byla schopna vyjednat Pakty z Moncloy a demokratickou Ústavu Španělska.

Přes veškerou snahu vládních i opozičních složek, které mírnily své vyhraněné postoje a usilovaly o dosažení konsenzuálních dohod s cílem přiblížit zemi k demokracii, Španělská tranzice se nevyvarovala násilných aktů. Zdroje násilného jednání jsem v poslední kapitole demonstrovala na třech případech. Jednalo se o vraždy na ulici Atocha v Madridu, které byly spáchány ultrapravicovými složkami, dále pokus o puč ze strany armády. Nakonec jsem uvedla aktivitu teroristické skupiny ETA. Zatímco původ prvního a druhého případu lze přiřadit ke konfliktní linii levice – pravice, tedy obnovené konfrontaci hrozbě občanské války, působení ETA je výsledkem konfliktní linie centrum – periferie.

Případy se od sebe liší také politickým důsledkem. První dvě události snahu o demokratizaci země posílily. Jak jsem zmínila v podkapitole zabývající se vraždami na Atoche, společnost se vůči těmto činům postavila odmítavě. Tento postoj lidé vyjádřili na pohřbu zavražděných, který se stal masovou manifestací. Účastníci manifestace tak vyjádřili nesouhlas s vraždami, aniž by volali po pomstě. Zároveň tento případ ovlivnil pohled politických elit i veřejnosti na legalizaci komunistické strany.

Nenásilné potlačení pokusu o puč se strany armády pak vyjádřilo utvrzení v tom, že principy starého režimu již neměly rozhodující vliv ve

[114] Nepřítomnost konsenzu v letech 1975–1977 nicméně nemusí nutně znamenat, že hrozba násilí nebyla přítomna. Důvod, proč nebyla konsenzuální politika aplikována v průběhu prvních osmnácti měsíců od smrti Franka, vidím v nezralosti stranického systému.

vyjednávání o budoucím směřování země. Překonání těchto dvou momentů, kdy ve veřejné debatě opět dominoval strach z občanské války, úsilí o nalezení konsenzu posílil. Co se týče ETA, tato teroristická organizace vede boj proti centrálnímu aparátu státu, ne proti formě režimu. Nicméně se ETA stala do jisté míry nástrojem Baskické nacionalistické strany, která za její pomocí docílila výhodnější pozice v rámci vyjednávání s centrální vládou.

Na základě těchto poznatků bych chtěla závěrem potvrdit hypotézu, která předpokládala úspěšnost tranzice v důsledku konsenzuálního jednání. Konsenzuální řešení politických témat bylo uplatňováno až od roku 1977, tedy po období úvodního legálního formování státu. Adolfo Suárez, jež se stal rozhodujícím politickým aktérem tranzice, tak upřednostnil legalitu nad legitimitou politických rozhodnutí v prvních měsících tranzice. Chtěla bych upozornit na to, že uplatnění následného konsenzuálního modelu bylo podmíněno strachem z opakující se občanské války. Tento strach umocnily vraždy na ulici Atocha a pokus o puč. Urputná snaha o nalezení konsenzu nakonec vyústila v nejasnou formulaci Ústavy.

Dále bych chtěla upřesnit předpokládaný vztah mezi konsenzem a násilím, kterým se práce zabývá. V případě španělského přechodu k demokracii nevycházela hrozba přiklonění se k násilným prostředkům přímo ze strany rozhodujících politických aktérů, ale z vně politického systému. Uplatnění nástroje konsenzu během španělského přechodu k demokracii nebylo s to násilné kroky eliminovat. Nicméně, akceptování konsenzuální strategie vyjednávání, nejen rozhodujícími politickými představiteli, ale i veřejností, přispělo k umírnění, resp. potlačení pokusů o násilné akce.

Částečně nenaplněnou výzvou práce se stala konfrontace s fenoménem přechodu k demokracii ve Španělsku jako paradigmatem politologické teorie. Je třeba upozornit na to, že o španělské tranzici bylo řečeno mnoho, nelze tedy předpokládat, že závěry mé práce upozorní na

novou, doposud opomíjenou, skutečnost. Text nicméně čtenáři představí odlišný pohled na analýzu událostí doby.

Anotace

Jméno a příjmení: Tereza Strmisková

Fakulta, katedra: Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra Politologie a evropských studií

Název bakalářské diplomové práce: Přechod k demokracii ve Španělsku

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Doc. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., M.A.

Počet znaků (včetně mezer): 77 334

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 45

Klíčoví slova: tranzitologie, konsensus, násilí, frankismus

Problematika obsažená v diplomové práci:

Práce se zabývá přechodem k demokracii ve Španělsku. Přibližuje teorii přechodů k demokracii a nastiňuje španělskou zkušenost s frankistickou autoritářskou epochou. Stěžejní body práce vytvářejí dva významné prvky, mající vliv na průběh tranzice. Jedná se o konsenzus uplatněný v jednání mezi opozicí a vládními představiteli a přítomnost násilí v průběhu přechodu k demokracii.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Constitución de la República española. *Título Primero. Organización nacional.* Původní znění ústavy z roku 1931 je k dispozici na: http://www.icsi.berkeley.edu/~chema/republica/constitucion.html. (25.1.2009)

La Constitución Española de 1978. Text ústavy je dostupný na: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/constitucion.html (13.2.2009)

Ley Orgánica del Estado de 1967. Celé znění organického zákona je dostupné na internetových stránkách Institutu Cervantes: http://cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12159641912327174198846/p0000001.htm#I_1_ (27.1.2009)

Ley para la reforma política. Celé znění Zákona pro politickou reformu je dostupné na internetových stránkách Institutu Cervantes: http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/12615090846707162987435/p0000001.htm (27.3.2009)

Počet obětí útoků teroristické skupiny ETA. Ministerstvo vnitra Španělska. Aktualizováno dne 3. 12. 2008. www.mir.es (14.3.2009)

Výsledky referenda 1976. Dostupné na stránkách ministerstva vnitra Španělska: http://www.elecciones.mir.es (27.1.2009)

Výsledky voleb do dolní komory Španělského parlamentu od roku 1977. Dostupné na: http://www.parties-and-elections.de/spain2.html. (16. 2. 2009)

LITERATURA

ABELLA, Carlos: *Adolfo Suárez. El hombre clave de la transición.* Madrid, Espasa e Fórum 2006, 575 s.

ARGÜELO, Felipe: *Militantes, Civiles y democracia. La España postfranquista en perspectiva comparada.* Madrid, Alianza Editorial 1995, 435 s.

ALONSO-CASTRILLO, Silvia: *La apuesta del centro. Historia de UCD.* Madrid, Alianza Editorial 1996, 610 s.

ANDRÉ-BAZZANA, Bénédicto: *Mitos y mentiras de la transición.* Madrid, El Viejo Topo 2006, 331 s.

BARŠA, Pavel – STRMISKA, Maxmilián: *Národní stát a etnický konflikt.* Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 1999, 329 s.

BELKIN, Aaron – SCHOFER, Evan: *Toward a Structural Understanding of Coup Risk.* The Journal of Conflict Resolutions, 44, 2003, č. 47, s. 594–620.

COLOMER, Josep M.: *Transitions by Agreement: Modeling the Spanish Way.* The American Political Review, 85, 1991, č. 4, s. 1283–1302.

COVERDALE, John F.: *Spain from Dictatorship to Democracy.* International Affairs, 53, 1988, č. 4, s. 615–630.

DOUGLASS, William A. – ZULAIKA, Joseba: *On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process.* Comparative Studies in Society and History, 32, 1990, č. 2, s. 238–257.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra – KUNC, Jiří: *O přechodech k demokracii.* Praha, SLON 1994,156 s.

ENCARNACIÓN, Omar G.: *Civil Society and the Consolidation of Democracy in Spain.* Political Science, 116, 2001, č. 1, s. 53–79.

ENCARNACÓN, Omar G.: *Democracy: Post-Franco Spain in Comparative Perspective.* Comparative Politics, 33, 2001, č. 3, s. 337–355.

FERRADO BADÍA, Juan: *Del régimen autoritario a un régimen predemocrático.* In: CARPIZO, Jorge (ed.): *Las experiencias del proceso político-constitucional en México y Espaňa.* Mexico, Universidad Nacional Autónoma de México 1979, 446 s.

GONZÁLEZ, Miguel: *Un informe oficial italiano implica en el crimen de Atocha al ´ultra´Cicutti, relacionado con Gladio.* El País, 18. 2. 2009. (http://www.elpais.com/) (14.3.2009)

GRANT, Helen F.: *The Situation in Spain.* International Affairs, 22, 1946, č. 3, s. 401–417.

HOPKIN, Johnatan: *El partido de la Transición: Ascenso y caída de la UCD*. Madrid, Acento Editorial 2000, 316 s.

HUNEEUS, Carlos: *La Unión del Centro Democrático y la Transición Democrática.* Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas 1985, 465

s.

HUNTINGTON, Samuel P.: *Countries Democratize.* Political Science Quartely, 106, 1991–1992, č. 4, s. 579–616.

CHALUPA, Jiří: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska.* Historický obzor, 9, 1998, č. 1–2, s. 17–22.

CHALUPA, Jiří: *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku.* Olomouc, Votobia 1997, 220 s.

LINZ, Juan J.: *Crisis, Breakdown, and Reequilibration.* In: LINZ, Juan J. – STEPHAN, Alfred (eds.): *The Breakdown of Democratic Regimes.* Baltimore, John Hopkins University Press 1978, 376 s.

LOVEMAN, Brian: *„Protested Democracies" and Military Guardianship: Political Transition in Latin America, 1978–1993.* Journal of Interamerican Studies and World Affairs, 36, 1994, č. 2, s. 105–189.

OÑATE RUBALCABA, Pablo: *Consenso e ideología en la transición polítca española.* Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales 1998, 317 s.

PANEBIANCO, Angelo: *Modelos de Partido. Organización y poder en los partidos políticos.* Madrid, Alianza Editorial 1990, 512 s.

PEREZ-DIAZ, Victor: *Economic Policies and Social Pacts in Spain during the Transition: Two faces of Neo-Corporativism.* European Sociological Review, 2, 1986, č. 1, s. 1–19.

POLLACK, Benny – TAYLOR, Jim: *The Transition to Democracy in Portugal and Spain.* British Journal of Political Science, 13, 1983, č. 2, s. 209–242.

POWELL, Charles: *España en democracia 1975–2000.* In: ROMÁN, Paloma (ed.): *Sistema político español.* Madrid, McGraw-Hill 2001, 302 s.

POWELL, Charles: *España en democracia, 1975–2000.* Barcelona, Plaza & Janés Editores 2001, 685 s.

ROSKIN, Michael: *Spain Tries Democracy Again.* Political Science Quartely, 93, 1978–1979, č. 4, s. 629–646.

RUBIO, Antonio: *Así planifico Milans el golpe desde Valencia.* El Mundo, 23. 2. 2006. (http://www.elmundo.es/papel/2006/02/23/docume/1934325.html)

RUSTOW, Dankwart A.: *Transition to Democracy: Toward a Dynamic Model.* Comparative Politics, 2, 1970, č. 3, s 337–363.

ŘÍCHOVÁ, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií.* Praha, Portál 2000, 303 s.

SÁNCHEZ-TERÁN, Salvador: *La transición. Syntésis y claves.* Barcelona, Planeta 2008, 320 s.

SOTO CARMONA, Alvaro: *De las Cortes Orgánicas a las Cortes Democráticas.* In: REDERO SAN ROMAN, Manuel (ed.): *La transición a la democracia en España.* Madrid, Marcial Pons 1996, 241 s.

STRMISKA, Maxmilián a kol.: *Politické strany moderní Evropy.* Praha, Portál 2005, 727 s.

STRMISKA, Maxmilián: *Smrtonosné vlastenectví. Etnicko-politický terorismus v Baskicku a Quebeku.* Brno, Mezinárodní politologický ústav 2001,109 s.

YANEL, Augustin: *XXI Aniversario del crimen de Atocha/Los protagonistas. La semana más trágica de la Transición.* El Mundo, 24. 1. 2002. (http://www.elmundo.es/papel/2002/01/24/espana/1097278.html)

ZIELINSKI, Jakub: *Transition from Authoritarian Rule and Problem of Violence.* The Journal of Conflict Resolution, 43, 1999, č. 2, s. 213–228.

PŘÍLOHA I
Politické strany zakládající UCD (květen 1977)

Politická strana	Předseda strany	Ideologie strany
P. Popular	Pío Cabanillas	Meziideologická strana
P. Demócrata Cristiano	Fernando Alvarez de Miranda	Křesťanská demokracie
P. Demócrata Popular	Ignacio Camuñas	Liberální
Federación de los Partidos Demócratas Liberales	Joaquín Garrigues Walker	Liberální
P. Progresista Liberal	Enrique Larroque	Liberální
P. Socialist Demócrata	Juan García Madariaga	Liberální
Feder. Social Demócrata	Francisco Fernández Ordóñez	Sociální demokracie
P. Social Demócrata	José Ramón Lasuén	Sociální demokracie
P. Social. Demóc. Indepependente	Gonzalo Casado	Sociální demokracie
Unión S. Demócrata Española	Eurico de la Peña	Sociální demokracie
P. Social Liberal Andaluz	Manuel Clavelo	Regionální – liberální
Unión Demócrata de Murcia	Pérez Crespo	Regionální
P. Gallego Independiente	José Luis Meilán Gil	Regionální
Unión Canaria	Lorenzo Ollarte Culién	Regionální
Acción Regional Extremeña	Enrique Sánchez de León	Regionální

Zdroj: HUNEEUS, Carlos: *La Unión del Centro Democrático y la Transición Democrática.* Madrid 1985, s. 163.

PŘÍLOHA II

Počet obětí útoků teroristické skupiny ETA 1968-2008

Rok	Počet obětí	Rok	Počet obětí	Rok	Počet obětí	Rok	Počet obětí
1968	2	**1978**	**66**	1988	21	1998	6
1969	1	1979	76	1989	19	2000	23
1970	0	1980	92	1990	25	2001	15
1971	0	1981	30	1991	46	2002	5
1972	1	1982	37	1992	26	2003	3
1973	6	1983	32	1993	14	2004	0
1974	19	1984	32	1994	12	2005	0
1975	16	1985	37	1995	15	2006	2
1976	17	1986	43	1996	5	2007	4
1977	**10**	1987	52	1997	13	2008	4

Celkový počet obětí: 825

Zdroj: Ministerstvo vnitra Španělska. Aktualizováno dne 3. 12. 2008. www.mir.es

POZNÁMKA: poměr civilních obětí k členům bezpečnostních sil: 343/472

Abstrakt

The goal of this work is to analyze the character of the consensus, as a crucial part of the Spanish transition, which was held in 1975–1982. Although this work examines various aspects of related transitional theory, I support Samuel P. Hunting as a focal point for my research.

The first part of this work deals with the historical background of the political situation of Spain in the late 1970's. This charter identifies the different political actors and the priorities they pursued within the party system being formed just after Franco's death.

After the historical introduction, I concentrate on the relation between the consensus and the elements of violence which were present during the Spanish transition to democracy. Stressing concrete examples of consensus and violence, I establish a mutual link between this relationship and the forming of a new democratic system in Spain. This relationship is then used to identify the limits presented by consensus.